

PRVÝ MESIAC OBDOBIA ZÁPLAV

ROLNÍK

Temnota bezmesačnej noci ustupovala a bolo vidieť blednúce hviezdy i mierny a postupne narastajúci nádych šedi. Tucet druhov vtákov, zalarmovaných pomaly pribúdajúcim svetlom, prispelo svojím spevom k očakávanému veľkolepému úkazu, ktorý sa mal odohrať. Ako sa sivá pomaly menila na bledoružovú, postupne sa začali objavovať obrysy okolia: palmy, akácie a tmavé kontúry vzdialených hôr.

Baki ležal na boku, prebudil sa automaticky v skorú hodinu, ako to má vo zvyku človek, ktorý obrába polia. So zastonaním sa prevrátil na svojej pletenej podložke na bok a zmieril sa s tým, že jeho spánok sa aspoň nateraz skončil. Jeho dve deti ešte stále ležali schúlené do kľbka na druhej strane izby, ale jeho žena Mutui, ako sa dalo čakať, vstala už oveľa skôr a zvonku bolo počuť jej hlas, ako si potichu spieva, zatiaľ čo sa pustila do svojich bežných každodenných prác. Vzala pletený košík, nabrala hrst obilia z bohatej domácej

sýpky a kľakla si pred vyleštenú kamennú dosku. Rytmické búchanie a škrabanie hladkého kameňa premieňajúceho pšenicu na múku bolo takmer také upokojujúce ako každodenný východ samotného slnka, prinášajúceho denne svetlo a teplo, alebo človek aspoň dúfa, že sa každé ráno objaví.

Aby sa stal svedkom odohrávajúcej sa nebeskej drámy, Baki so zastrenými očami a v nervóznom očakávaní vstal a sadol si na svoje miesto na murovanej lavičke pred ich jednoduchým domom. Vrúčne sa modlil, aby sa čoskoro na obzore objavila v plnej kráse žiarivá, hrejivá guľa a začala svoju každodennú púť po oblohe. Nemalo sa to brať ako samozrejmosť. Hoci Baki len zriedkakedy zažil deň, ktorý by nebol aspoň čiastočne slnečný, dobre si uvedomoval, že ak nebude dostatočne prosiť a uctievať, krajina, ktorú miloval a kde prosperoval, by sa mohla ponoriť do chladu, temnoty a smrti. Nečakal dlho a s úľavou si vydýchol, keď sa na obzore objavil okraj planúcej žiarivej gule, slnečného boha Rea. Po tom, čo pred dvanástimi hodinami Re zmizol na západe, zomrel, ale opäť úspešne prežil noc plnú zdolávania prekážok a nebezpečenstiev v podsvetí, aby sa znova triumfálne objavil a ohlásil nový deň.

Re to nikdy neurobil inak, ale to len preto, že bol dostatočne spokojný, aspoň čiastočne vďaka rozsiahlej sieti kňazov slúžiacich vo veľkolepých chrámoch, na čele ktorých stál najvyšší kňaz zo všetkých, Aakheperure Amenhotep, vládca celej krajiny. Kňazi musia robiť svoju prácu dobre, domnieval sa Baki. Boha slnka v jeho rôznych podobách si naďalej uzmierovali.

Rea bolo možné vnímať v mnohých podobách. Mohol byť viadený ako Re-Harachtej v podobe veľkého kozmického sokola, ktorého krídla pomaly poháňali ohnivý kotúč po dennej oblohe. Alebo by sme mohli jeho pohyb vnímať ako výsledok pôsobenia mohutného chrobáka skarabea na oblohe, ktorý, podobne ako jeho pozemská verzia valiacia pred sebou guľu trusu s vajčkami potomkov, tlačí veľkú oranžovú guľu smerom na západ. Alebo to bola veľká loď, ktorá brázdila nebesia so skupinkou bohov na palube? A bol tu aj Aton so svojimi životodarnými lúčmi, ale azda najsilnejším prejavom zo všetkých bol Amon-Re, slnko

zosobnené triumfálnym národným bohom, mocným, a predsa neviditeľným Amonom.

NIEKORÉ EGYPTSKÉ BOŽSTVÁ, KTORÉ SA SPOMÍNAJÚ V TEJTO KNIHE
(ZLAVA DOPRAVA): AMON-RE, USIR A ESET, HATHOR A BES

Amon bol určite v tieto dni ohromne mocný. Jeho chrámy boli impozantné, požehnané a bohaté a jeho kňazi boli početní. Dokonca aj meno panovníka, Amenhotep – čo znamená „Amon je spokojný“ – bolo pravidelnou pripomienkou jeho veľkosti. Hoci Re a Amon boli najvyšší, existovali stovky ďalších bohov a bohýň, duchov a démonov, ktorých bolo treba uznať a uzmierniť si ich alebo občas ich poraziť a ktorí predstavovali všetky možné aspekty života a smrti. Bola tu napríklad bohyňa Hathor, ktorá v podobe kravy mohla byť starostlivou matkou, ale v podobe Sachmet mohla byť krutá, krvilačná a ochranárska levice. V tom láskavejšom a abstraktnejšom spektre bol boh Thovt, ktorý mohol byť vnímaný ako vták ibis, či niekedy ako pavián, a predstavoval múdrosť a písmo.

Ešte tu bol Sutech, ktorý symbolizoval chaos, a Maat, ktorá predstavovala stabilitu. A potom existovalo množstvo entít, ktoré sa vyskytovali v posmrtnej ríši, vrátane Usira, ktorý vládol podsvetiu, ríši plnej podvodníkov a zlovoľných stvorení, a ktorý predsedal súdu nad zosnulými. Boh slnka Re musel bojovať s veľkým hadom Apopom, ktorý sa ho každú noc pokúšal zabiť. Bohov mohli

zobrazovať v ľudskej podobe alebo ako nejakej zvieri, ktoré sa s nimi spájalo, alebo s ľudským telom a hlavou toho zvieraťa. Ak človek nevedel čítať hieroglyfy, na rozlíšenie jedného od druhého pri vzájomnej podobe mohla pomôcť ozdoba hlavy na soche alebo maľbe.

Baki bol roľník a napriek neutíchajúcim strastiam ťažkej fyzickej práce svoju zem úprimne miloval. Hľadel na rozľahlú krajinu práve zožatých polí a bol naplnený hlbokou vďačnosťou za jej krásu a hojnosť plodín. Polia sa rozprestierali pozdĺž brehov nádhernej rieky vinúcej sa z juhu na sever a vlievajúcej sa do Veľkého zeleného mora, o ktorom Baki iba počul (Stredozemné more). Veril, že plochú Zem obklopovali vody nad ňou a vody pod ňou, starovekí Egypťania predpokladali, že Níl vyviera zo zdroja niekde dole, ďaleko na juhu.

EGYPTSKÉ NÁZVY

Zdá sa, že názov Egypt má v dnešnej angličtine svoj pôvod v pomenovaní chrámu boha Ptaha v Memfise, „Het-Ka-Ptah“ (miesto ducha Ptaha), ktorý sa v gréčtine premenoval na *Aigyptos*, v latinčine *Aegyptus*, vo francúzštine *L'Égypte*, v nemčine *Ägypten* atď. V dnešnej modernej krajine má Egypt arabský názov Masr, pričom jeho pôvodný význam poukazuje na pevnosť alebo hranicu. Po tom, čo Gréci začiatkom štvrtého storočia pred naším letopočtom kolonizovali Egypt, mnohé egyptské mestá dostali grécke názvy. Napríklad Waset sa premenoval na Téby a z mesta Men-nefer sa stal Memfis. S príchodom arabskej kultúry v siedmom storočí n. l. niektoré lokality tiež nadobudli nové názvy a staroveké mesto Waset/Téby je dnes známe ako Luxor.

Samotná rieka Níl bola veľkým zázrakom. Počas roka jej vody obvykle v priebehu niekoľkých mesiacov stúpali a klesali a zanechávali

polia zúrodnené bohatou čiernou vrstvou bahna, ktoré bolo ideálne na pestovanie základných plodín, ako je pšenica, jačmeň a ľan. V dôsledku každoročných záplav a ich prínosu pre pôdu Baki a jeho ľudia nazývali túto zem Kemet – Čierna krajina – čo symbolizovalo bohatú úrodnosť pôdy, ktorá umožňovala svojmu ľudu prosperovať.

Zriedkavo sa mohla rieka vyliat' z brehov až príliš a ohroziť dediny položené na trochu vyšších miestach alebo, čo bolo možno ešte horšie, nevyliat' sa vôbec a spôsobiť hladomor. Veľké sklady prebytkov obilia, ktoré sa nachádzali po celej krajine, potvrdzovali, že ľudia mysleli na túto druhú možnosť. Boh záplav Hapi, ktorého zobrazovali ako dobre živeného chlapíka s rastlinami papyrusu vyrastajúcimi z hlavy, bol zosobnením každoročných záplav a dúfali, že zostane naďalej spokojný.

RIEKA NÍL

Starí Egypťania označovali Níl iba ako „rieku“; bola to jediná rieka, ktorú väčšina z nich poznala. Pramení v jazerách strednej Afriky a v Etiópskej vysočine a je najdlhšou riekou na svete. Má dĺžku viac ako šesť a pol tisíc kilometrov. Názov Níl má pôvod v gréckom Neilos, čo znamená riečne údolie. Viaceré staroveké civilizácie vrátane Mezopotámie a Egypta sa rozvinuli z poľnohospodárskych spoločností, ktoré vznikli na brehoch riek. V prípade Egypta každoročný cyklus záplav Nílu, ktorý obnovoval pôdu na jeho brehoch, poskytol egyptskej civilizácii ideálne prostredie, aby sa mohla rozvíjať a prekvitať po celé tisícročia.

Blahodarný vplyv rieky sa neobmedzoval iba na obnovu polí; jej vody sa hemžili mnohými druhmi rýb a brehy boli bohaté na požívateľné vtáctvo a užitočné rastliny. Slúžila tiež ako

prírodná dopravná tepna s vodami tečúcimi na sever a s vetrami vanúcimi prevažne na juh, ktoré napínali plachty cestujúcich týmto smerom. Väčšinu dní rieka oživala ruchom, rybári a iní ľudia pracovali na jej brehoch a lode rôznych veľkostí ju brázdili oboma smermi.

Na východe sa rozprestierali zvyčajne nehostinné púšte a hory – Červená zem – a aj na západe boli rozsiahle nehostinné územia, takmer bez vody, len kde tu sa našlo niekoľko oáz. Na východe sa však dali ťažiť a dobývať nádherné kamene a zlato a cesty cez túto suchú oblasť mohli človeka doviest až k veľkému moru (Červenému moru), kde sa mohli začať námorné výpravy do exotických krajín na juhu. Nie je prekvapujúce, že väčšina z miliónov ľudí v Kemete/Egypte žila priamo na brehoch rieky alebo v oblastiach medzi jej prítokmi, kde boli stovky dedín a niekoľko veľkých populačných centier.

Ako väčšina Egyptanov, Baki nevedel čítať, ale učil sa od starších ľudí, ktorí mali všeobecný prehľad o tom, ako vznikol jeho svet. Kedysi neexistovalo nič, ale z tejto prázdnoty povstal boh Atum, ktorý sa vynoril z prvotného pahorka, nie nepodobného tým, čo sa objavovali na poliach, keď ustupovali vody každoročných záplav. Atum vytvoril dvojicu bohov, Šu a Tefnut, vzduch a vlhkosť, ktorí zase stvorili Nut a Geb, nebo a zem, všetko podstatné pre štruktúru tohto sveta a udržanie života. Štyria ďalší stvorení bohovia boli viac podobní človeku: Usir a jeho sestra/manželka Eset spolu so Sutechom a Nebthet. (A medzi nimi sa odohralo veľa drám!) Jeden z bohov, Chnum, stvoril ľudí a ich duše na hrnciarskom kruhu a ľudia žili a prosperovali pozdĺž rieky. Hoci sa to všetko odohralo pred mnohými vekmi, bohovia boli stále veľmi aktívni a najdôležitejší význam pre pokračovanie spoločnosti mal boh Hor, syn Usira a Eset, ktorý bol vtelený v živom vládcovi Egypta.

Baki sa tiež naučil, že pred dávnymi časmi existovali spory medzi ľuďmi zo severu – Dolným Egyptom, pozdĺž dolného toku Nílu, miesta, kde sa rieka rozdeľuje na viacero ramien delty Nílu – a Horným Egyptom, relatívne úzkym a kľukatým údolím Nílu. Viac ako tisíc rokov predtým sa kráľovi Horného Egypta,

ktorého si pamätajú pod menom Meni, podarilo zjednotiť tieto dva regióny a potom bol panovník Egypta známy aj pod titulom „vládca dvoch zemí“.

Hlavné mesto – dnes najčastejšie označované jeho gréckym názvom Memfis – bolo strategicky umiestnené na hranici oboch zemí, aby slúžilo ako administratívne centrum pre rozsiahlu byrokraciu, ktorá mala vzniknúť, a tiež ako domov panovníka. Desiatky kráľov úspešne vládli celé storočia a hoci Egypt prekonal minimálne dve obdobia nejednotnosti, vždy sa následkom toho pozdvihol ešte silnejší. Egypt bol teraz taký silný, že sa dostal ďaleko za svoje prirodzené hranice a ovládol cudzie krajiny na juhu aj na východe, ktoré mohli zásobovať rodnú zem veľkým bohatstvom.

EGYPTSKÁ NÁRODNOSŤ

Xenofóbny postoj Egypta nebol založený na rasovom základe alebo farbe pleti, ale na etnickej príslušnosti. Na rozdiel od mnohých kultúr na Blízkom východe sa egyptská civilizácia vďaka svojej geografickej polohe vyvíjala relatívne izolovane od iných. Púšte na východe, západe aj na juhu a Stredozemné more na severe mu poskytovali prirodzené hranice a ochranu. Neprijemné a niekedy násilné stretnutia s cudzincami prispievali k podozrievavosti Egyptčanov voči cudzincom. Cudzinci sa však mohli stať Egyptčanmi, ak sa plne prispôbili egyptskej kultúre a podieľali sa na nej vrátane jazyka, náboženstva a autorít.

Áno, usúdil Baki, bolo lepšie byť Egyptčanom ako kýmkoľvek iným. Učili ho, že všetci, ktorí nimi neboli, sú podradní. Na juhu, za južnými hranicami Egypta, žili zvyčajne nespolupracujúci a nevrli obyvatelia kráľovstva Kuš (v Núbii). Bolo potrebné sa s nimi jednať, pretože ich krajina bola ohromným zdrojom exotických produktov

vrátane zlata a iných drahých kovov, ako aj drahokamov, nádherného tvrdého dreva a dokonca aj zvláštnych a nezvyčajných zvierat. Na Kuš sa často vzťahovali výrazy „zlý“ alebo „úbohý“ a egyptskí vládcovia boli hrdí na to, že si ich podrobili, aby vybudovali bohatstvo Kemetu.

Na ďalekom východe a severovýchode žil veľký počet ľudí, ktorých vnímali ako menej rozvinutých, a tí obývali rôzne mestá ideálne na dobýjanie. Vojenské operácie na miestach, ako bol Kanaán a Sýria, poskytovali nesmierne cenné zdroje vrátane lacnej pracovnej sily v podobe zajatcov, ktorým mohli prideliť tie najnepríjemnejšie práce. Na severozápade žili Líbyjčania, ktorí mali tiež odporné spôsoby.

Baki sa cítil skutočne ako šťastlivec. On a jeho rodina žili v dedine susediacej s veľkým mestom Téby, náboženským hlavným mestom na juhu Egypta a domovom panovníka, keď nebol vo svojom paláci v Memfise alebo si práve neprezeral svoju ríšu. Zdalo sa, že sa tu stále niečo deje, lode priplávali a odplávali, v mestských prístavoch sa nakladalo a vykladalo veľké množstvo tovaru, prichádzali a odchádzali egyptskí a zahraniční úradníci a boli tu neuveriteľné chrámy bohov vrátane Amona, patróna Téb a vlastne celého Egypta. Amonove chrámy v Tébach boli takmer na neuverenie. Bolo nemožné nežasnúť nad ich ohromujúcimi múrmi a sochami a nad pozlátenými obeliskmi siahajúcimi do neba, ktoré po dopade slnečných lúčov explodovali svetlom.

Na západnom brehu rieky bolo z protiláhlého brehu vidieť impozantné chrámy na pamiatku niekoľkých predchádzajúcich panovníkov, posvätné miesta, kde kňazi poverení touto úlohou stále prinášali pravidelné obety. A neďaleké kopce za nimi boli posiate čoraz väčším počtom prepracovaných súkromných hrobiek patriacich egyptskej elite. Za nimi sa nachádzalo nie príliš tajné tajomstvo: údolie, ktoré slúžilo ako kráľovský cintorín egyptských vládcov, kedysi žijúcich božských kráľov, ktorí sa zbavili svojich pozemských povinností, aby strávili božskú večnosť inde. Dalo sa to očakávať, veď západ bol krajinou mŕtvych, kde zostupoval večer Re a nočnou krajinou sa potulovali šakali.